

Avrupa sosyal demokrasisinin geleceğine dair on temel soru

Dayanışmacı bir Avrupa toplumu için
yeni bir siyasi anlatı arayışı

ERNST HILLEBRAND ve GERO MAASS
Ekim 2011

- Avrupa'daki sosyal demokrat partiler, küresel finans krizinin üçüncü yılında da gerek iktidarı hedefleyen politikalar açısından gerekse ideolojik açıdan halen savunma konumunda bulunuyor. Sosyal demokrat partiler, finans kapitalizminin içinde bulunduğu krizden ve Avrupa toplumlarına özgü sosyal devlet anlayışının derinliğinden gereğince faydalanamıyor.
- Mevcut farklılıklara rağmen tüm sosyal demokrat partiler, yeni bir siyasi anlatı arayışı içinde yanıtlanmayı bekleyen benzer sorularla karşı karşıya bulunuyor. Avrupa sosyal demokrasisinin bir yandan ulusal bağlamda kendini yeniden tanımlaması, diğer yandan ise ulusal farklılıkları gözardı etmeksizin ortak bir Avrupa politikası belirlemesi gerekiyor.
- Bu çalışmada, Avrupa sosyal demokrasisine yöneltilmesi gereken on soru tanımlanıyor. Avrupa'nın geleceğine ilişkin bu sorular, dayanışmanın çağdaş yorumlanması ve demokratik katılımdan, bireysel özgürlüğün ve kendi kaderini tayin hakkının güçlendirilmesine kadar uzanıyor.

İçindekiler

1. Mevcut toplumsal ve ekonomik koşullar altında dayanışma ne ifade etmektedir?..... 3
2. Toplumsal ve iktisadi eşitliğin genişletilme yolları nelerdir?.....4
3. Bireylerin özgürlüğü ve hür iradesi nasıl güçlendirilebilir?.....4
4. Demokratik katılım nasıl yeniden yaşama geçirilip güçlendirilebilir?.....5
5. Kimlik ve aidiyet temelli toplumsal talepler nasıl karşılanabilir?..... 5
6. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik talepler nasıl pratiğe geçirilebilir?..... 5
7. Sanayi toplumlarında ekolojik yenilenme süreci nasıl gerçekleşecek?..... 6
8. Devlet ve piyasa arasındaki ilişki nasıl düzenlenmiştir ve devletin (finansal) müdahale kapasitesi nasıl tesis edilmektedir?.....6
9. Avrupa gelecekte nasıl bir rol üstlenmelidir?.....7
10. Siyasal alandaki söylem üstünlüğü tekrar nasıl kazanılabilir ve başarılı bir stratejinin temelleri nedir?.....8

Giriş

“Post-ideolojik çağda dahi siyasi hareketler, kendilerini geçmişle gelecek arasındaki bağlantıyı kuran kapsayıcı bir anlatının içine yerleştirme gereksinimi duyarlar. Bu anlatının kendisi günlük kararlara anlam kazandırır. Böylesi mitler cesaretlendirici olduğu kadar iktidar için verilen mücadelenin önemli birer aracıdır da.”
(Herfried Münkler, 10.08.2010 tarihli Frankfurter Allgemeine Gazetesi)

Avrupa'daki sosyal demokrat partiler gerek iktidarı hedefleyen politikalar açısından gerekse ideolojik açıdan halen savunma konumunda bulunuyor. Seçim dönemlerinde ne finans kapitalizminin içinde bulunduğu krizden, ne de Avrupa toplumlarına özgü sosyal devlet anlayışının derinliğinden faydalanamıyorlar. Son on yıllık dönemle kıyaslandığında Avrupa sosyal demokrat partilerinin sadece birkaç ülkede iktidarda kalabildiği görülüyor. Avrupa Birliği (AB) kurumları da son Avrupa Parlamentosu Seçimleri'nden bu yana liberal-muhafazakar bir çoğunluğun etkisi altına girmiş bulunuyor.

Böylelikle Avrupa sosyal demokrasisi ikili bir meydan okumayla karşı karşıya bulunuyor: Sosyal demokrasi bir yandan ulusal bağlamda kendini yeniden tanımlaması, diğer yandan ise ulusal farklılıkları gözardı etmeksizin ortak bir Avrupa siyaseti belirlemesi gerekiyor. Mevcut farklılıklara rağmen tüm sosyal demokrat partiler, yeni bir siyasi anlatı arayışı içinde yanıtlanmayı bekleyen benzer sorularla karşı karşıya bulunuyorlar. Bu sorular, Avrupa'nın (ve Avronun) geleceğine ilişkin konulardan, post-neoliberal iktisat ve büyüme stratejilerine dair perspektiflere; dayanışmanın gelecekte ne ifade edeceğinden, demokratik katılımın güçlendirilmesi, bireylerin özgürlüğü ve hür iradesinin güvence altına alınmasına kadar uzanan birçok konuyu kapsıyor. Sosyal demokrasi geleceğe dair vizyonu her şeyden önce bu sorulara vereceği yanıtlar üzerinde şekillenecektir.

Bu çalışmada, yeni bir sosyal demokrat anlatının şekillenmesine “yönlendirici bir destek” verebilmek amacıyla Avrupa sosyal demokrasisinin geleceğini stratejik ve siyasi açıdan ilgilendiren on temel soru tanımlanıyor:

1.Mevcut toplumsal ve ekonomik koşullar altında dayanışma ne ifade etmektedir?

2.Toplumsal ve iktisadi eşitliğin genişletilme yolları nelerdir?

3.Bireylerin özgürlüğü ve hür iradesi nasıl güçlendirilebilir?

4.Demokratik katılım nasıl yeniden yaşama geçirilip güçlendirilebilir?

5.Kimlik ve aidiyet temelli toplumsal talepler nasıl karşılanabilir?

6.Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik talepler nasıl pratiğe geçirilebilir?

7.Sanayi toplumlarında ekolojik yenilenme süreci nasıl gerçekleşecek?

8.Devlet ve piyasa arasındaki ilişki nasıl düzenlenmiştir ve devletin (finansal) müdahale kapasitesi nasıl tesis edilmektedir?

9.Avrupa gelecekte nasıl bir rol üstlenmelidir?

10.Siyasal alandaki söylem üstünlüğü tekrar nasıl kazanılabilir ve başarılı bir stratejinin temelleri nedir?

1. Mevcut toplumsal ve ekonomik koşullar altında dayanışma ne ifade etmektedir?

Dayanışma kavramı sosyal demokrasi toplumsal politikalarına ilişkin merkezi bir konum arz ediyor. Ancak yurttaşların giderek artan bir kesimi gerçekte varolan dayanışma mekanizmalarına – modern sosyal devletin gelir yardımlarına – eskiye kıyasla daha şüpheli yaklaşılıyor. Sosyal güvenlik sistemlerinin, kamu sektörünün ve gelir dağılımını yeniden düzenlemeye yönelik girişimlerin kısıtlanması talebi giderek daha fazla destek görüyor. Bu durum, kendisini, gerekliliği hususunda söz sahibi olamadıkları, verimliliğinden yararlanamadıkları ve suistimal edilmiş yakındıkları sistemin “sürekli finansörü” olarak gören çok sayıda “sıradan yurttaş” için de geçerli. Giderek heterojenleşen toplumlarda kolektif “biz” kimliğinin zayıflamakta olması, kolektif veya bireysel dayanışma pratiklerinin sosyo-psikolojik önkoşullarının ortadan kalkmasına neden oluyor. Eski Doğu Bloku ülkelerinde bu kavramlara zaten olumsuz anlamlar yüklenmekte. Bu ülkelerde, devlet tarafından (zorla) örgütlenmekte olan toplumsal dayanışmanın taşıyıcısı olarak görülen kamu kurumlarına ve diğer kurumsal paydaşlara karşı derin bir güvensizlik duyuluyor.

Bu gelişmeler karşısında Avrupa'da sosyal demokrasi dayanışma ve sosyal devlet anlayışını yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Sosyal demokrasi karşı karşıya bulunduğu kavramsal sorunlar sadece sosyal devlet anlayışının uygulamaya geçirilmesiyle –örneğin sosyal devlet işleyişinin “önleyici” ya da “onarıcı” modellere mi

dayanacağına ilişkin tartışmalarla – sınırlı olmayıp, aynı zamanda toplumsal dayanışma sistemlerinin örgütlenmesine temel oluşturacak yöntem ve ilkeleri de kapsıyor:

- Sistemi kim finanse ediyor ve toplumsal dayanışma sistemlerinin yükünün tekrar daha geniş ve daha güçlü kesimin omuzlarına aktarılması mümkün müdür?
- Devletin sosyal güvence sağlama sorumluluğu hangi noktada sona ermelidir? Sosyal devletin bugün karşı karşıya bulunduğu temel sorunlar ve sorumluluklar nelerdir ve bu doğrultuda hayata geçirilecek politikalar hangi konulara öncelik tanınmalıdır?
- Sosyal güvenlik sistemlerinde ve emeklilik planlarında, adil katkı payı ve performansa dayalı prim ilkesi tekrar nasıl ağırlık kazanabilir?
- Sınıfsal ve ulusal bilinç çerçevesinde “biz” kimliğinin parçalanması, karşılıklılık ilkesi ve “acil durum yardımının” zamanla sınırlandırılmış olması gibi toplumsal dayanışmanın sosyo-psikolojik önkoşullarının zayıflamasına neden olan olgular nasıl ele alınmalıdır?

2. Toplumsal ve iktisadi eşitliğin genişletilme yolları nelerdir?

Avrupa genelinde toplumsal ayrışma gittikçe derinleşiyor: Milli gelir içinde ücretlerin payı düşerken yoksulluk oranı artıyor ve ücretlendirme giderek üretkenlikteki büyümeden kopma eğilimi gösteriyor. Gelir dağılımınsa emek aleyhine geliştiği ve sosyal demokrat partilerin bu durumu engelleyemediği görülüyor. Söz konusu gelişmenin yarattığı sonuçların, gelir dağılımını yeniden düzenlemeye yönelik kamu girişimleriyle dengelenmesine dair çalışmalar da sosyal güvenlik sistemleri üzerinde ilave bir yük oluşturmaya başladı. Ancak ücretlerin milli gelir içindeki net paylarında görülen düşüşün yegâne sorumlusu ekonomik alandaki değişen güç ilişkileri değildir. Aynı zamanda devlet de ücretlerden alınan vergi oranlarını ve sosyal sigorta primlerini yükselterek (diğer taraftan kâr ve kazançlardan alınan vergileri düşürerek) ücretlilerin gelirlerinde ciddi bir düşüşe sebep oldu. Bu bağlamda sosyal demokratların karşısına birçok sorun çıkıyor: Birincil gelir dağılımı nasıl düzeltilebilir ve “emek” kavramı nasıl yeniden iktisadi ve sosyo-politik tartışmaların merkezine oturtulabilir? Kapitalist ekonomilerde adaletsiz gelir dağılımı yönündeki eğilimler devlet tarafından nasıl engellenebilir? Bu konuda artan oranlı vergilendirme, azami ve asgari ücret uygulamaları veya asgari yatırım oranları aracılığıyla çözüm sağlanabilir mi? Üreticilerin şirket kazançlarından alacağı pay ve kararlara katılım hakları nasıl güçlendirilebilir?

Devletin veya sosyal güvenlik sistemlerinin ücretlerden yaptığı kesintiler nasıl azaltılabilir? – “Brütten alınacak daha yüksek net ücret” sosyal demokrat bir yaklaşım mıdır?

3. Bireylerin özgürlüğü ve hür iradesi nasıl güçlendirilebilir?

Bireysel özgürlük ve kendini gerçekleştirme kavramlarının aşırı-bireyci ve devlet karşıtı yorumları, neoliberalizmi son yılların egemen ideolojisi konumuna taşıyan belirleyici etmenlerden biriydi. Sosyal demokrat hareket, bireysel özgürlüğü yeniden kavramsallaştırılarak geri kazanmak zorundadır. Gerçek özgürlük liberal anlamında olduğu üzere sadece “bir şeyden bağımsız olmayı” değil, aksine özgürleşmeye dair daha kapsayıcı bir görüş olan “bir şeyi yapabilme hürriyetini” içeriyor. Bunun kurumsal, yasal ve siyasal – ama aynı zamanda da iktisadi ve toplumsal bazı ön koşulları bulunmaktadır. Sosyal demokrasinin bundan sonraki görevi, bireysel özgürlük için kolektif bir şekilde hayata geçirilmiş düzenlemelere gereksinim duyulduğunu yurttaşlara göstermek olmalıdır. Bunu başarmaksa, ancak postmodern topluma özgü bireycileşme eğilimlerinin de gerektiği şekilde dikkate alınmasıyla mümkündür. Bugün solun ortaya koyacağı özgürlük ve kurtuluş kavramlarının odağında, 19. ve 20. yüzyılda olduğu gibi toplumsal gruplar bulunamaz. Sol, özgürlüğün bireysel bir kavramsallaştırmasını üretmek zorundadır: Özgürlük kavramı, bireylerin kendi belirleyecekleri bir yaşamı sürdürme ve tutkularının peşinden gidip potansiyellerini gerçekleştirebilme özgürlüğünü, yani mutluluk için verecekleri tamamen kişisel çabayı kapsamalıdır. Bireylerin kendi yaşamları üzerindeki hakimiyetlerinin tekrar nasıl güçlendirilebileceğine dair kafa yormak böylesi bir özgürlük fikrinin odağını oluşturmalıdır.

- Toplumsal ve iktisadi fırsat eşitsizliği nasıl etkin bir şekilde azaltılabilir? Eğitim ve mesleki vasıf kazandırmaya dönük olanakların bu konudaki katkısı ne olabilir?
- İktisadi ve siyasal gücün asimetrik dağılımı (yönetimlerin ve bürokrasinin lehine de olmak üzere) nasıl sınırlandırılabilir?
- Bireylere, kendi yaşamları üzerinde söz sahibi oldukları ve kişisel tutkularını izleyip mutluluk tasavvurlarının gerçekleştirebilecekleri hissiyatı nasıl yeniden kazandırılabilir?

4. Demokratik katılım nasıl yeniden hayata geçirilip güçlendirilebilir?

Yurttaşların siyasi paydaşlık haklarının katılımcı ve doğrudan demokrasi araçlarıyla genişletilmesi bu bağlamda merkezi bir öneme sahiptir. Batı toplumlarında yurttaşların, temsili demokrasinin mevcut araçlarına duydukları güveni gittikçe yitiriyor olmaları dikkat çekmektedir. Benzer bir şekilde, siyasete demokratik yollardan etki edebilme olanağına inanılmadığı gibi, siyasetin nüfuz alanından ve somut sorunlara çözüm üretme kapasitesinden de şüphe duyulmakta.

Sermaye piyasasına verilen tavizlerden ve Avro krizinde ortak Avrupa siyaseti karşısında ulusal parlamentoların zayıf düşürülmesiyle bu yöndeki eğilimin daha da güçlendiğini söylemek mümkün. "İmal edilmiş belirsizlikler" çağının başkalaşan sorunları, Web 2.0 çağı toplumlarının önündeki yeni siyasi örgütlenme olanakları ve bireycileşen toplumlarda yurttaşların değişen siyasi katılım beklentileri; ikiyüz yıldır neredeyse hiçbir değişim geçirmemiş olan temsili demokrasi araçlarının giderek çağdışı ve yetersiz hale gelmesine neden olmakta. Doğal olarak, doğrudan demokrasi yöntemleri de anayasal ilkelerin ve AB Temel Haklar Bildirgesi'nin sınırlarına tabii olmak zorunda kalıyor:

Doğrudan demokrasi araçlarının (referandumlar ve halk oylamaları gibi) ve yerel, bölgesel, ulusal düzeylerdeki katılım süreçlerinin daha kapsayıcı hale getirilmesiyle yurttaşların demokratik katılım olanakları nasıl güçlendirilebilir?

Çok katmanlı Avrupa siyasi sistemi, şeffaflık ilkesine ve demokratik hür iradeye zarar vermeden; bununla birlikte ulusal, küresel ve ortak Avrupa politikalarının girişim yeteneğini kısıtlamadan nasıl yeniden düzenlenebilir?

Yerleşik siyasi kurumlar – ki bunlara siyasi partiler de dahildir - nasıl tekrar yurttaşlara ve paydaşlığa açık hale getirilebilir?

5. Kimlik ve aidiyet temelli toplumsal talepler nasıl karşılanabilir?

Batı Avrupa yönünde yarım asırdır süregelen kitlesel göç dalgası kültürel, etnik ve dini heterojenliğin aşırı ölçüde artmasına neden oldu. Söz konusu çeşitliliğin siyasi ve toplumsal açıdan yeniden ele alınması Avrupa siyasetinin geleceğini belirleyen en önemli sorunlarından birini oluşturuyor. Sol hareketin çok kültürlülüğe

dayanan siyasi stratejilerinin geleneksel seçmen tabanı tarafından giderek daha az kabul görmesi dikkat çekiyor. Dahası, eski ulus devlet anlayışının karşısına çıkartılan "Avrupa karşı-ütopyası" giderek büyüyen bir güvensizliğe neden oluyor; zira bunun elde edilen toplumsal kazanımların ve koruma haklarının zayıflamasına neden olduğu düşünülüyor. Solun tekrar çoğunluğun desteğini alabilmesi için, zoon politikon'un kimlik sorununa ve "aidiyet taleplerine" tatminkâr bir yanıt getirmesi gerekiyor.

■ Ulus devlet ve ulusal kimlik gelecekte nasıl bir rol oynayacak? Gelir dağılımını yeniden düzenlemeye yönelik politikalar aslında bir "ulusal" toplumsal birliktelik duygusuna birebir dayanmıyor mu? Bu nedenle merkezinde ulusal kimliklerin yer alması gereken ılımlı bir asimilasyon politikasına gerek duyulacak mı? Yoksa eski kolektif kimliklerin yerine yeni çok kültürlü Avrupa modelleri konulabilir mi?

■ Sol bir siyasetin polis'i ne olmalıdır? Sol politikalar hangi sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik çıkarlara ve gruplara dayandırılarak şekillenecek? Sosyal demokrasinin öncelikle daha az ayrıcalıklı kesimlerin ve "küçük insanların" siyasi temsilcisi olma yönündeki iddiasının birçok ülkede ampirik olarak kanıtlanamadığına tanık oluyoruz. Bu grupları tekrar sosyal demokrat seçmenler birliğine dahil edebilir miyiz (etmek istiyor muyuz)? Yoksa yavaş yavaş kamu görevlilerin ve sol-liberal (eğitilmiş) orta sınıfın partisi haline dönüşmekte olduğumuzu kabullenerek, bu öngörüyle gelecekte siyasi çoğunluğu yeni koalisyon ve ittifak şekilleriyle elde etmeyi mi deneyeceğiz?

■ Bireylerin aidiyet odaklı duygusal gereksinimlerini karşılayabilmek için sol nasıl bir "biz kimliği" oluşturmayı ve bunu siyasi açıdan somutlaştırmayı hedefliyor?

6. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik talepler nasıl pratiğe geçirilebilir?

Kadınların ve erkeklerin eşit yasal haklara sahip olması 20. yüzyılın ilerici siyaset alanında elde edilmiş en büyük kazanımlardan biridir. Fakat resmîyet kazanmış olsa da bu yasal eşitliğin ötesinde, gündelik yaşamın farklı alanlarına içkin toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kadınlar aleyhine işlemeye devam etmekte. Bu durum Doğu Avrupa ülkelerinde deneyimlenen haliyle sosyalizmin çöküşünden sonra daha da yoğunlaşmış bulunuyor. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının özellikle iktisadi alanda belirginleştiği dikkat çekiyor. Bu alanda kadınlar ve erkekler arasında ücretler ve kariyer olanakları açısından ciddi farklılıklar bulunuyor. Ayrıca klasik sol-liberal görüşün toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının kadın nüfusunun belirli kesimleri tarafından (artık) tümüyle

Kabul görmediği dikkat çekiyor. Kadınların ailevi sorumluluklar üstlenmesi yerine -tek taraflı bir yaklaşımla- iş hayatına atılmaları gerektiğine ağırlık veren görüşlere özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde – gerçekte yaşanan sosyalizm deneyimleri nedeniyle – pek olumlu yaklaşmıyor. Bu ülkelerde kadınların kendi iradeleriyle iş hayatına girebilme olanağına sahip olması aynı zamanda öznel karar verme özgürlüğü olarak yorumlanıyor ve meslek yaşamıyla aile içindeki rolleri arasında daha iyi bir denge unsuru olarak görülüyor.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve aile politikalarıyla “yaşam kalitesi” arasında yeni bir denge oluşturmak suretiyle kadınlara kendilerini gerçekleştirebilmeleri için yeni olanaklar sunulması ve sadece yasal değil, gerçek fırsat ve emek eşitliği sağlanması gerekiyor:

- Toplumsal cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının ve yönetim kadrolarında kadınların daha düşük oranlarda temsil edilmelerinin engellenebilmesi için oluşturulması gereken kurumsal koşullar nelerdir?
- Bireylere iş hayatına atılma veya ailevi rol üstlenme arasında gerçekten seçim yapabilme hakkının sunulabilmesi için hangi kurumsal önkoşulların sağlanması gerekir?
- Özellikle etnik-dini azınlıklar içinde hakim olan kadın aşağılama ve özgürleşme karşıtlığı gibi kadın düşmanı bir anlayışla nasıl mücadele edilebilir ve bugüne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda elde edilmiş kazanımların dini hoşgörüyü gerekçesiyle yavaş yavaş yitirilmesi nasıl engellenebilir?
- Nüfusun giderek yaşlanması ve doğum oranlarının düşmesi karşısında çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı gibi faaliyetlerin toplumsal açıdan kabul görmesini ve “yeniden değerli kılınmasını” sağlayacak bir politikaya gereksinim duyulacak mıdır?

7. Sanayi toplumlarında ekolojik yenilenme süreci nasıl gerçekleşecek?

Sanayi toplumlarının ekolojik açıdan yenilenmesi Avrupa ülkelerinin tamamı için üstesinden gelinmesi gereken bir sorun teşkil ediyor. Üretim ve tüketim alanında kaynakların daha verimli bir şekilde kullanımı, sadece ekolojik açıdan değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da gerekli. Bu konu Avrupa'nın küresel ekonomi içindeki rekabet gücünü koruyabilmesinin ana unsurlardan birini oluşturuyor. Sanayi toplumlarının ekolojik açıdan yenilenmesine yönelik bir sosyal demokrat anlayışın aynı zamanda maddi üretimin anlam ve amacına yönelik bir soruyu cevaplaması gerekiyor. Daha fazla maddi refahın bireylerin mutluluğunu doğrudan arttıracakı söylenemez. Çağdaş toplumlarda eşitlik, adalet, topluluk oluşturma eğilimleri ve

yurttaşların kendini geliştirebilme özgürlüğü bireysel memnuniyet açısından çok daha belirleyici bir rol oynuyor.

- Üretim yapılarının ekolojik yenilenme sürecini, bireylerin yaşam kalitesini ve kendilerini gerçekleştireme olanaklarını arttıracak şekilde nasıl düzenleyebiliriz? “Üçüncü sanayi devriminin” aynı zamanda daha iyi bir iş-yaşam dengesine (work-life-balance) ve daha insani çalışma koşullarına olanak sağlayabilmesini nasıl sağlayabiliriz?
- Maddi üretimin daha çevre dostu ve doğal kaynakları daha fazla koruyacak bir işleyişe kavuşmasını nasıl hızlandırabiliriz? Hangi noktada piyasa güçleri tek başına yeterli olacak, hangi noktada daha güçlü yasal düzenlemelere ve müdahalelere gerek duyulacaktır? Bu dönüşümün sadece yapısal açıdan güçlü Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde değil, Avrupa'nın tamamında gerçekleşebilmesini nasıl sağlayabiliriz?
- Neoliberalizmin tamamen maddeci ve tüketim odaklı refah ve ekonomik büyüme modelleri karşısına ne gibi refah ve ekonomik gelişme kavramlarıyla çıkabiliriz? Sürdürülebilirlik olgusu toplumsal adaletin gerektirdiği koşullarla nasıl bağdaşır?

8. Devlet ve piyasa arasındaki ilişki nasıl düzenlenmiştir ve devletin (finansal) müdahale kapasitesi nasıl tesis edilmektedir?

Finans krizine karşı mücadele verilirken önceleri bu mücadelenin aynı zamanda sivil toplum, ekonomi ve siyaset arasında –serbest pazar ekonomisinin güçlü toplumsal ve siyasi temellere oturtulmasına dayanan – yeni bir işbirliği modeli belirlenmesine katkı sağlayacağı ümit edilmişti. Küresel finans krizi o tarihten bugüne kadar geçen süre içinde ekonomik kriz niteliğini kaybederek kamu bütçeleri krizine dönüştü. Aniden ortaya çıkan eski neoliberal “kurtuluş doktrinleri” ise zorunlu tasarruf önlemleri haline geldi. Devletlerin borçlanmasıdaki ana nedenler giderek gözden kaybolmaya başladı. Kemer sıkma politikasının sadece AB ülkeleriyle sınırlı kalmadığı görülüyor. “Tasarruf edin!” ve “Özelleştirin!” komutlarıyla devletin iktisadi ve toplumsal hayatı yönetme gücüne ciddi kısıtlamalar getirilmiş oluyor. Bu yöndeki gelişme uzun vadede toplumların gerek sosyal devlet gerekse demokrasi unsurlarına zarar verme tehlikesi içeriyor. Almanya’da devlet harcamalarının kısılması şartı, Anayasa’da hukuk devleti ve sosyal devlet ilkeleriyle aynı düzeye gelmiş bulunuyor. Eyalet düzeyindeki ve yerel düzeydeki temsilcilerin kamu hizmetlerinin kapsamına ve hedefine ilişkin kararlara katılmadıkları noktada siyasi girişimlerin felce uğraması kaçınılmaz:

■ Finans sektörünün reel ekonomiye “hizmet etme” görevine geri dönebilmesi nasıl güvence altına alınabilir? Küresel (finansal) piyasa hareketlerine düzenleyici bir müdahale yapabilmek için Avrupa çapında veya küresel düzeyde ne tür yönetim (governance) modellerine gerek duyulacak? Finans sektörünün düzenlenmesine yönelik ulusal, küresel ve Avrupa düzeyinde kararlaştırılmış olan çerçeve koşulları yeterli midir?

■ Halen Avro Bölgesi’nde yaşanmakta olan krizi göz önünde bulundurduğumuzda, üye ülkelerin ekonomi politikaları arasında -gerek bütçe fazlası gerekse bütçe açığı olan ülkeleri aynı ölçüde sorumlu tutacak, Avro Bölgesi içindeki makroekonomik ve dönemsel farklılıkları yumuşatacak, vergi politikaları arasında uyumluluğu sağlayacak ve aynı zamanda da Avrupa Birliği’nin temel toplumsal hedeflerini gözardı etmeyecek – bir eşgüdüm siyaseti nasıl oluşturulabilir? Finansal hareket sahasının giderek daraldığı ve ulusal düzeyde dahi “dayanışma seferberliğinin” giderek azalmakta olduğu bir ortamda Avrupa’nın tamamını kapsayacak bir finansman dengesi kurmak siyasi açıdan mümkün mü?

■ Uzun vadede entelektüel sermayenin desteklenmesine yönelik olarak eğitimde ve toplumsal alanda nitelikli hizmetler sunulabilmesi için bu sektörlerdeki kamu ve özel sektör finansmanlı yatırımların artırılması gerekiyor. Mevcut kamu kaynakları stratejik açıdan nasıl doğru yönlendirilmelidir? Eğitim, yenilikçi yaklaşımlar ve toplumun sosyal ve demokratik bütünlüğünü sağlamaya yönelik yatırımlar geleceği şekillendiren unsurları mı teşkil ediyor?

■ Demografik değişimler kamusal maliyetler üzerinde ne gibi etkiler yaratıyor? Her türlü kamu harcamasının iktisadi ve toplumsal politika hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından kârlı olduğu söylenebilir mi? Toplumun daha yüksek oranlarda vergiyi kabullenmeye hazır olduğu alanlar hangileridir? Gelecekte kamu bütçelerinin finansmanı nasıl daha adil bir şekilde düzenlenebilir?

9. Avrupa gelecekte nasıl bir rol üstlenmelidir?

AB’nin, anlaşmazlıklar ve savaşlarla sarsılmış bir kıta için oluşturulmuş bir barış projesi olmasına dayanan o eski anlatı artık kabul görmüyor. Avrupa bütünleşme süreciyle elde edilmiş kazanımlara dair endişeler, Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği içinde yaşanan güncel krizle daha da yoğunlaştı. “Halktan kopuk” olarak nitelendirilen Brüksel, “anti-demokratik bir canavar” ve hatta piyasacı küreselleşme sürecinin “Truva Atı” olarak algılanıyor. Bu nedenle birçok kişi çareyi ulus-devlete geri dönüşte arıyor. Ancak, yeni jeopolitik güç dengelerinin söz konusu olduğu bir dünyada Avrupa ulus-devletlerinin gücü, sorunların tamamının

üstesinden gelmeye artık yetmiyor. Küresel finans kriziyle mücadele, ekolojik risklerin kontrolü, teknolojik risklerin belirlenmesi ve sınırlandırılması, şiddet içeren çatışmaların engellenmesi veya göç hareketlerinin kontrol altına alınması gibi konularda ulusal etki alanının ve yetkilerin Avrupa boyutuna taşınması gerekiyor.

Sosyal demokrasi geçmişte ulusal ekonomilerin düzenlenmesine ve bu ekonomilere toplumsal boyut kazandırılmasına başarılı katkılar sağladı. İçinde bulunulan küreselleşme sürecinde ise düzenleyici girişimlerin Avrupa boyutuna taşınması, sosyal demokrat partilere güçlerini ortaya koymaları için büyük bir potansiyel sunuyor. Bu noktada egemenlik haklarına zarar vermeyecek nitelikteki siyasi müdahale yetkilerinin yardımıyla, toplumsal ve iktisadi gelişmeler arasında uyumu sağlayacak, ortak demokratik ilkeler ve değerler etrafında şekillenmiş ve güvenlik politikasına ilişkin sorunların üstesinden gelebilecek bir Refah ve Güvenlik Birliği kurulması çözüm olabilir. Avrupa’da siyasi birliktelik toplumsal unsurlarla güçlendirilemez ise (Jürgen Habermas), Avrupa’nın övgüyle vurgulanan ulus çeşitliliği, siyasal-kültürel zenginliği ve sosyal devlet anlayışı zamanla küresel ekonominin dinamizmi ve yeni jeopolitik güç dengeleri arasında ezilip parçalanacaktır.

Fakat bu hedefe giden yol hiç güvenli değildir. Avro Bölgesi’nde yaşanan güncel kriz tartışmalarının arka planında istikrar sorunu, toplumsal yarıma, ekonomi politikaları arasındaki eşgüdümün yetersizliği ve demokratik söylemlerle yeterince bağ kurulamaması yoğun eleştirilere hedef oluyor. Son genişleme hamleleri ve yakın zamanda yaşanan finansal ve ekonomik kriz, Avrupa topluluğu içindeki yapısal heterojenliğin daha da artmasına neden oldu. Ayrıca Avrupa’nın karar alma organları da liberal-muhafazakarların hakimiyetine girmiş bulunuyor. Sosyal demokrasinin köşeye sıkışmış olduğu görülüyor: Daha fazla Avrupalılaşmaya evet, ama nasıl bir yapı kurulmalı? Solun Avrupa’da şu sorulara yanıt verebilmesi gerekiyor:

■ Birlik içinde toplumsal desteğin giderek azalmasına karşı ne yapılabilir? Avrupa toplumu ideali nasıl somut bir ortak politikaya dönüştürülebilir? Derinleşme ve genişleme süreçleri, aynı zamanda da ulusal sorumluluk ve Birlik içi dayanışma kavramları arasındaki ilişkiler konusunda üye devletler ve yurttaşlar arasında ortaya çıkan fikir ayrılıklarına ne gibi çözümler getirilebilir?

■ Avrupa’nın coğrafi ve kurumsal sınırları nelerdir? Uluslardan oluşan bir Avrupa mı, yoksa bir Avrupa ulusu mu hedefliyoruz? Yurttaşlık kimliğinin temeli olan ulusal –iktisadi ve toplumsal – kazanımları ve ulusal parlamentoların demokratik haklarını nasıl güvence altına alabiliriz?

■ Avrupa Birliği'nin ortak yönetim modeli nerede ve nasıl uygulanacaktır? Hangi alanlarda daha fazla ortak bilinç oluşturmak istiyoruz, hangilerinde istemiyoruz? Avrupa, ulus, bölge ve yerel idare geçişlilikleri arasında - müdahale olanağı verecek ve demokratik açıdan meşru sayılacak - bir denge kuracak güçlendirilmiş işbirliği ilkesinin çağdaş yorumu nasıl olmalıdır?

10. Siyasal alandaki söylem üstünlüğü tekrar nasıl kazanılabilir ve başarılı bir stratejinin temelleri nedir?

Sosyal demokrat bir geleneğe sahip ülkelerde yaşadıkları iktidar kayıpları ve "Üçüncü Yol"'un çöküşü sonrasında, sosyal demokratlar halen belirli bir siyasi stratejiye sahip bulunmuyorlar. Temel değerleri, siyasi projelerinin ana unsurları, siyasi kadroları ve iktidar olanakları üzerinde sistematik bir fikir çalışması yapmadıkları gibi, siyasal ve toplumsal alanda söylem üstünlüğünü geri kazanmak için iletişim kurma çabası da göstermiyorlar.

Sosyal demokrasi finans, ekonomi ve bütçe krizlerinin yarattığı zincirleme etkiyle aslında 2008 yılından beri kendisini siyasallaştıran bir çatışma içinde. Ancak yeterince inandırıcı olmaması nedeniyle (ekonomi ve finans politikalarında yapılan sözde yeniliklerin sorumluları arasında yer alması dolayısıyla) bugüne kadar bu ortamdan kendi siyasi çıkarları doğrultusunda kazanç sağlamayı başaramadı. Kamu açıklarına ilişkin tartışmaların 2011 yazında Avrupa ve ABD'de daha da yoğunlaşmasından sonra muhafazakar köşe yazarları dahi finans piyasalarına yönelik farklı yorumlar yapmaya başladılar: Thatcher biyografisinin yazarı Charles Moore 22 Temmuz 2011 tarihli Daily Telegraph gazetesinde yer alan "Solun gerçekten haklı olabileceğini düşünmeye başlıyorum" başlıklı makalesinde sol siyasetin 'ekonomiye öncelik verilmesinin sadece zenginlere hizmet ettiği'ne dair eleştirisinde haklı olabileceğine değiniyor.

Bu yöndeki gelişmeye paralel olarak kaderci yaklaşımların arttığı, piyasa ve bankaların gücü karşısında siyasetin yönlendirici gücüne duyulan güvenin azaldığı, seçmen eğilimlerinin sürekli değiştiği, sadık seçmen tabanının erimekte olduğu ve sağ popülist ve "sulandırılmış" bir muhafazakar büyük toplum (big society) söyleminin ön plana çıktığı görülüyor. Bu olumsuz gelişme Avrupa'nın doğu kesimlerinde daha da belirginleşiyor.

■ Beş veya daha çok sayıda siyasi partinin mevcut olduğu sistemlerde, tek başına hükümet kurabilme ya da en azından koalisyon yapılmak istenen partiyi tercih edebilme olanağı giderek daralır ve tamamen "seçim sonucunun gerektirdiği koalisyonlarla" yetinmek zorunda kalınırken, iktidarı ele geçirmek nasıl mümkün olacaktır? Dahası, geleceğin halk partileri ittifak oluşturma konusunda esnek kalabilecek, ama aynı zamanda da hükümet oluşumunda vazgeçilemeyecek bir büyüklüğe ulaşmış partiler mi olmalıdır?

■ Sendikalar eskiden de olduğu gibi yine sosyal demokrasinin doğal paydaşları mıdır, yoksa "imtiyazlı konumları" zayıflamaya mı başlamıştır?

✦ Sosyal demokrasinin yenilenme talebi kendi örgütlerine de yansımakta mıdır? Sosyal demokrat partiler, üyelerinin ve seçmenlerinin yaş ortalamasının giderek yükselmekte olmasını nasıl karşılıyorlar? Sosyal demokrat partiler gelecekte de kendilerini "üye partileri" olarak mı göreceklerdir? Partiler gelecekte yönetici kadrolarını ne şekilde belirleyecekler?

■ Siyasette ve toplumda fikir önderliği siyasi söylemlerle ifade edilir. Ancak siyasi söylemlerin sosyal demokrat içerik ve değerler etrafında şekillenmesi, bireysel mutluluk için kamu yararının korunması gerekliliğinin ön plana çıkartılması, yanıtları çok basit hale getirmeden karmaşıklığın azaltılması ve olumlu bir mesaj verilmesi gerekir.

Yeni bir sosyal demokrat anlatı

Sosyal demokrasi için yeni ve inandırıcı bir siyasi anlatı oluşturmak –gerek içerik gerekse siyasi alanda uygulanabilirlik açısından – bir çok adımı gerektiriyor. Ayrıca bu anlatının güçlenmesini ve anlaşılır hale gelmesini sağlamak için uygun sembollere, kavramlara ve eylemlere gerek duyuluyor. Burada karşılaşılabilecek en büyük zorluklardan biri siyasi-medyatik elitin ve alışılmış parti çevrelerinin ötesine geçebilmek olacak. Bu aşamada yapılacak popülizm suçlamalarından da korkmamak gerekiyor: CDU – "karşıtı" Wolfgang Bosbach'ın "bir fikrin halkın çoğunluğu tarafından destekleniyor olması, bunun doğrudan yanlış olacağı anlamına gelmez" sözü sol siyaset için de geçerlidir.

Yazarlar Hakkında

Dr. Ernst Hilebrand Friedrich-Ebert-Stiftung'un şubesinin "Orta ve Doğu Avrupa" başkanı

Dr. Gero Maass Friedrich-Ebert-Stiftung'un şubesinin "Uluslararası Siyaset Analizi" başkanı

Türkçeye Çeviren: Süheyla Ababay

Künye

Friedrich-Ebert-Stiftung
Cihannüma Mahallesi Mehmet Ali Bey Sk. 12/D5
34353 Beşiktaş-Istanbul
Türkiye

Tel: +90 212 310 82 37
contact@festr.org
www.festr.org

Sorumlu : Michael Meier
© FES Türkiye, 2011